SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

SANAT ve ESTETİK

ULUSLARARASI SANAT VE ESTETİK DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ART & AESTHETICS

Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi Yıl:2, Sayı:2, Haziran 2019, s.30-45

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
11.06.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
30.06.2019

Dr. Öğr. Üyesi İldem AY TAR SEVER - Dr. Öğr. Üyesi M. Atilla Söğüt

Bu çalışma 18-20.04.2019 tarihinde Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen 6. Uluslararası Güzel Sanatlar Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
ildemmsu@yahoo.com

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
asogut17@hotmail.com

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Özet

Kültürel yapının temel göstergelerinden biri olan mobilya, farklı kültür, işlev ve zaman dilimlerinde, toplumların yerleşik hayata geçmeleriyle sadece barınmak ve zorunlu ihtiyaçları karşılamak adına değil, sosyalleşmenin beraberinde getirdiği bir olgu olarak da karşımıza çıkar.

Oturma Mobilyasının başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Eski Mısır'dan Yeni Krallık Dönemi'ne kadar gerek ölçüsü gerekse biçimleri yönüyle günümüz oturma mobilyasıyla örtüşen özellikler gösteren örnekler bulunmuştur. Sandalye ve mobilya tarihi Mısır'a dayandığı kadar, Mısır'ın sürekli etkileşim içinde bulunduğu bir coğrafya olan Mezopotamya Bölgesi'nde de mobilya tarihinin izlerinden söz edilebilir. İnsanın oturma eğiliminin diğer canlılara göre daha fazla olması ve ihtiyaçlarına göre hareket etmesi, sandalye evriminin çok hareketli ve renkli olmasını sağlamıştır. Bu yolculuk bir taş veya kütük parçasından yola çıkarak günümüzdeki formlara ulaşmıştır. Teknoloji, malzeme ve insanın tasarımı yetisi, bu evrimi her biri birbirinden farklı, işlevsel ve mekânların en önemli mobilyası olmasını sağlamıştır.

Endüstrileşme, oturma mobilyalarına doğrudan etki yapmış; sandalye de bu anlamda önemli bir rol oynayarak endüstriyel boyutlarıyla da öne çıkmıştır. Bu makalede sandalye ve sandalyenin endüstriyel erişimi üzerinde durulacaktır. Bu mobilyanın insanlar üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi Yıl:2, Sayı:2, Haziran 2019, s. 30-45

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Anahtar Kelime: Sandalye, endüstriyel evrim, sandalyenin endüstriyel evrimi

INDUSTRIAL DIMENSION OF CHAIR AND PSYCHOLOGICAL EFFECT ON HUMAN LIFE

Abstract

Furniture, which is one of the basic indicators of cultural structure, is seen not only for shelter and meeting the necessities, but also as a phenomenon brought by socialization in different cultures, functions and time periods with the implementation of societies. Although the starting date of the seating furniture is not known, there are examples showing the features that match the contemporary seating furniture in terms of both size and form from Ancient Egypt to the New Kingdom Period. The history of chairs and furniture can be traced back to Egypt as well as the traces of furniture history in the Mesopotamian region, a geography where Egypt is in constant interaction. The fact that the human tendency to sit is higher than the other living things and that they act according to their needs has made the chair evolution very active and colorful. This journey, starting from a piece of stone or log, has reached today's forms. The evolution of technology, materials and human design have made this evolution the most important and functional furniture of spaces. Industrialization had a direct impact on seating furniture; The chair also played an important role in this sense and came to the fore with its industrial dimensions. The paper will focus on the chair and the industrial access of the chair. The effects of this furniture on people will be discussed.

Keywords: Chair, industrial evolution, industrial evolution of chair

Giriş

Oturma Mobilya'sının başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Eski Mısır'dan Yeni Krallık Dönemi'ne kadar gerek ölçüsü gerekse biçimleri yönüyle günümüz oturma mobilyasıyla örtüşen özellikler gösteren örnekler bulunmuştur. Sandalye ve mobilya tarihi Mısır'a dayandığı kadar, Mısır'ın sürekli etkileşim içinde bulunduğu bir coğrafya olan Mezopotamya Bölgesi'nde de mobilya tarihinin izlerinden söz edilebilir.

Zaman içinde toplumda hiyerarşik düzenin yerleşmesiyle birlikte mobilyada işlevselliğin yanında biçim başlı başına bir prestij unsuru haline gelmiştir. Oturma, yemek yeme, yatma gibi ihtiyaçları karşılamakla sınırlı olan eşyalar, toplum içinde ayrıcalıklı olmayı da simgeler hale gelmiştir. Koltuğun eski tarihine rağmen kanepenin yapımı daha yeni tarihlere rastlamaktadır. İlk tasarımlarına 17. yüzyılda başlanmış, endüstri devriminden sonra kendine geniş pazar bulmuş, artan talepler doğrultusunda özel imalattan seri imalata geçilmiştir.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

İnsanın oturma eğiliminin diğer canlılara göre daha fazla olması ve ihtiyaçlarına göre hareket etmesi, sandalye evriminin çok hareketli ve renkli olmasını sağlamıştır. Teknoloji, malzeme ve insanın tasarımı yetisi, bu evrimi her biri birbirinden farklı, işlevsel ve mekânların en önemli mobilyası olmasını sağlamıştır.

Endüstrileşme, oturma mobilyalarına doğrudan etki yapmış; sandalye de bu anlamda önemli bir rol oynayarak endüstriyel boyutlarıyla da öne çıkmıştır. Tarihsel süreçten günümüze gelene kadar sandalye tasarımlarında döneminin izlerini taşıyan dokunuşların olduğunu görmemiz mümkün.

Örneğin; Doğaya ve doğal bilimlere duyulan hayranlığın mobilya ve tasarıma, İnsan ve hayvan figürlerinin kullanılmasıyla, yansıdığı görülmektedir. Tarihsel süreçte mobilya tasarımlarının bir diğer önemli özelliği ise dönemin ne kadar ihtişamlı, süslü ve renkli olduğunu ya da daha sade ve yalın olduğunun izlerini yansıtmalarıdır.

1950'lerden sonra akımlar içinde yer alan sanatçıların yanı sıra bireysel tasarımlar da görüldü. Biçim önem kazandı. Modern anlayış kırıldıkça tarihselliğe dönüş başladı. Eski üsluplar ve süslemeler kullanılarak yepyeni ürünler ve tasarımlar gerçekleşti. 1970'lerde, 1980'lerde ve 1990'larda bu yeni hareket hayatın her alanındaki kullanım eşyalarına yayıldı ve bireysel sunumlar ve deneysellik önem kazandı. 19.yüzyılda demir ve camın kullanılması ve makineye geçişten dolayı mühendislerin çağıydı. 20. yüzyılın ortalarına doğru ise birbirini izleyen akımlar oluştu.

Şekil 1: Bilgisayar Programı ile Oluşturulmuş Oturma Elemanı Görseli
(<https://www.arredamente.com/poltrona-ergo-cubo-rubik>)

Endüstri Devrimiyle bugün her şey bilgisayar programlarına bağlı olarak gelişim göstermektedir. Teknik fonksiyon artık somut ve dokunulmazlığa sahiptir.

Endüstrileşme ve Sandalye

Endüstri Devrimi ile birlikte doğan “Endüstriyel Yaratıcılık” düşüncesinin temelleri, birbirlerini büyük bir güçle etkileyen ve yönlendiren buluşlar zinciri ile birlikte atılmıştı. Artık bu dönemde, belli standartlarda, büyük sayılarda ve eski sistemlere oranla daha hızlı bir şekilde

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

yeni üretimler yapılmaya başlanmıştır. 19. yy 'da gelişimini tamamlayan zanaat üretiminden endüstriyel üretime geçiş dönemi önemli sonuçlar doğurmuştur. İlk endüstrileşme evresinden bu yana gündelik nesnelerin sayısal olarak artışı, 20.yy'da bu nesnelerin orta sınıf tarafından kullanımına olanak tanıyan ucuzlamayla birlikte başlamıştır. “Fabrikasyon imalat ve yeni metodlar, ilk kapitalist üretim modellerini yaratan ve yeni fikirleriyle yepyeni bir sınıf oluşturan kapitalist girişimciler tarafından piyasaya tanıtılmıştır. Ağır sanayide, imalat sektöründe ve mal dağıtım alanlarında çalışan endüstri işçilerinden oluşan bir sınıf ve “endüstri devrimi” diye adlandırılan bu dönemde kurulan ve yeni girişimlerin kapitalist sahiplerinden oluşan burjuvazi sınıfı gibi başka yeni sınıflar da gelişmiştir.” (F. Semerci Oğuz)

İleri endüstrileşmiş tüketim toplumunda çift yönlü bir ilişki ortaya çıkmaya başlamış, bir yandan eşyalarla kurulmaya çalışılan sembolik ve anlamsal ilişki diğer yandan teknik ve tasarımsal yenilenmeler ile birlikte bu eşyaların yerini başkalarının alabilmesi gereği doğmuştur. Toplumsal ayrımları oluşturan artık yalnızca nesnelere sahip olmak değildir. Bu ayrıcalıklar daha çok kullanılan malzemenin niteliğine, tasarım türüne ve fiyat düzeyine yerleşmişlerdir. Genel eğilimlerdeki bu değişim, insanların nesne dünyası ile olan ilişkilerini, endüstri öncesi toplumlardaki gündelik eşyalara yönelik geleneksel ilişkileri ile karşılaştırıldığında ihtiyaç ve kullanıma yönelik farklılıklar oluşmaya başlanmış, eşyaların artması ve çeşitlenmesi ile birlikte değişim hemen hemen toplumun tüm katmanlarına ulaşmıştır.

Dikiş makinesinden bisiklete, yazı makinesinden endüstriyel mobilyaya, otomobilden telefona, radyoya kadar endüstriyel dönemin modern buluşları gündelik eşya endüstrisini takip edilemeyecek bir hızla her geçen gün daha ileri bir noktaya taşımıştır.

Geçmişe bakıldığında günlük kullanımda ki eşyalar ya da mekanlar şekillenirken iki ana kriter ağır basmaktaydı; Bir tanesi “kullanım amaçları”, diğeri ise “estetik değerlerdi. Birinci kriter ele alındığında belirleyici olarak insanların ihtiyaçları ön planda tutuluyordu. İhtiyaçlar zaman içerisinde kullanılan eşyaların şekillendirilmesinde etkiliydi. Buna kısaca organik tasarım denilebilmektedir. Örnekle açıklamak gerekirse tarih içerisinde sandalyenin ilk çağlardan günümüze kadar değişip şekillenmesi ve gelişerek yeni şeklini alması gösterilebilir. İkinci kriter olarak estetiğe bakıldığında estetik öğeler sırasıyla; sanat, stiller ve ekoller, bunlara bağlı olarak süsleme ve dekoratif öğelerdir. Zaman içinde insanlar bu iki ana kriterin alt başlıkları olan konuları tartışarak nasıl bir tasarım olmalı sorusunu sormaya ve buldukları cevapları ortaya koymaya çalıştılar.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 2. Thonet sandalye şekilleri.

Makinelerin varlığı yavaş yavaş kabul edilmeye başlanıyordu. Tasarımcılar makineleri anlayıp bu makinelerle neler yapabileceklerine yoğunlaşmaya ve bu yönde düşünceler üretmeye başladılar. Makineler için “onların çelikten kolları güzelliği yaratacak, güzellik onları yönlendirmeye başlayıncaya kadar” diyen Van De Velde endüstriye olan inancını belirten çağdaş tasarımcılardandı. Endüstrileşme ile birlikte başlayan tasarım anlayışı özellikle 20.yy başlarından itibaren günümüze kadar olan süreç içerisindeki değişim hızı, insanın gündelik yaşamına ve alışkanlıklarına etki ederek insan-eşya ilişkisine “geçici olan, uçup giden” kavramının eklenmesine sebep olmuştur. Endüstri devriminin en ilginç sonuçlarından birisi o dönemlere kadar geleneksel yöntemleri kullanarak, süregelen üretim düzenini alt üst etmiş olmasıdır.

Şekil 3. William Morris, Morris ve Co (1864), oturma elemanları.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Arts and Crafts akımının öncüsü tasarımcı William Morris makinalara karşı olumsuz düşüncelerini değiştirirken bir söyleşide düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir; “*Önceden iyi düşünülse şimdi bütün akılsızca ve sıkıcı insan emeklerini ortadan kaldırıp bize işçilerimizin el mahareti ve zihin enerjisi standardını yükseltmek imkanını verebilecek, ancak ruhun güttüğü insan eliyle meydana getirilebilecek güzellik ve düzeni sağlayabilecek olan mucizeler yaratabilen makinalar bize ne sağladılar?*” Morris endüstriyi, sanatla uyuşmayan ve dolayısıyla reforma uğraması ya da yok edilmesi gereken bir şey olarak düşünen bir sanatçı olmuştur.

Şekil 5. Henry Van De Velde (1898) yemek odası örneği.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 4. Willy van der Meeren, Fauteuil Cesar, Charles Rennie Mackintosh, Hill House Chair (1904), Ray ve Charles Eames, LCW (1946)

Sandalyede Endüstriyel Tasarım

Tasarım değişen teknolojik gelişmelerle belirli bir konu ve amaç için düşünce üretip ortaya bir ürün çıkarmaktadır. İnsanlık tarih boyunca gelişen teknolojiye göre bir şeyler yaratırken, teknolojiden de faydalanmışlardır.

Günümüzde tüketimin her alanda katlanarak çoğalıyor olması, tasarımın tüketim içindeki yerinin önemini de arttırmaktadır. Tasarımların çeşitliliği ve niteliği, tüketim kalıplarını da çeşitlendirmekte ve değiştirmektedir. Böylelikle yeni teknolojilerin gelişmesine, yeni yaşam tarzlarının oluşmasına, tüketim araçlarının çeşitlenip çoğalmasına, ekonominin hareketlenmesine yol açmaktadır. Endüstriyel yöntemlerle üretilen eşyaları kendine konu alan endüstri tasarımı bir *“alet yapma süreci”* olarak tanımlamak ve başlangıcını insanın yeryüzünde ilk var olduğu dönemlere kadar uzatmak mümkündür. Bu süreç *“önceden kestirilebilen ve amaçlanan sonucu elde etmek üzere bir eylemin planlaması ve organize edilmesi”* olarak tarif edilmektedir.

Endüstriyel tasarımı etkileyen faktörler genel olarak estetik, teknik, ekonomik ve sosyal faktörlerdir. Endüstriyel tasarımcı bu faktörlerle ilgili verileri koordine ederek, belli amaçlara hitap edecek objeyi malzeme yapısına ve üretim sürecine uygun olarak tasarlar. Tasarımcı çevresinde bulunan nesneleri daha iyi bir çevre meydana getirme düşüncesi ve ilkesi ile oluşturur. Elde edilen bilginin işlenmesinde eskiz ve projelendirme aşamasında; teknik resim programları işin seyrini hızlandırmaktadır. Teknolojik gelişmeler sonunda kullandığımız tüm mobilya tasarım ve üretim malzeme ve makineleri de tasarımlarımıza üretim hızı ve estetik kaygı yanında fonksiyon katmaktadır (Kavut, İ., E., ve Yavuz, E.,(2018)

Zamanın yoğunlaştırılması, sıkıştırılması, kişilerin ve ihtiyaç duyulan nesnelerin çoğalması, bilgilerin ve imgelerin medyalar aracılığı ile herkese ulaşarak üretimi, yerellikten çıkarılışı gibi kavramlarla birlikte endüstriyel kitle kültürü maddi yönden nesneleştirilmiştir. Çağımızda küreselleşme ile birlikte gelen seri üretim anlayışı ile dünyanın her yerindeki insanlar aynı anda aynı teknolojik imkanlarla üretilen nesnelere ulaşabilmektedir.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 6. Gerrit Rietvelt, Zig-Zag Chair (1938), Marcel Breuer (1932)

Modern tüketim kavramı içinde ürünlerin özelliklerinden, işlevlerinden çok taşıdıkları ve yansıttıkları anlamların ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu da tüketimin ekonomik olduğu kadar kültürel bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Farklı kültürlerdeki insanların gereksinimlerinde benzerlikler yaratmakla birlikte tek tipleşmeye neden olmaktadır. Ancak bu kaygıyla beraber geleneksel kültürlerin etkileşimde bulunmasına da olanak tanınmakta ve kültürel devamlılığın tasarım sürecinde farklılıklar yaratabileceği, tasarımın gelişmesinde önemli bir unsur olarak çağımızda yer aldığı görülebilmektedir.

Çevresel etkiler ve teknolojik koşullar da oturma mobilyalarının tasarlama sürecinde etkilidir. 19.yüzyıldan itibaren Türklerde yaşam tarzının değişmesi öncelikle oturma mobilyasının kullanımı ve tasarımına yansımıştır. Bu döneme kadar sadece işlevsel olarak kullanılan oturma mobilyası, kullanan kişinin toplumdaki statüsünü belirleyen bir sembol haline almıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde de başta kent konutlarında Batı tarzı oturma mobilyalarının kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sandalye ve sandalyeye oturmak batılılaşmanın simgesi haline gelmiştir.

Şekil:7. Farklı Mekânda Kullanılan Oturma Mobilyası Görseli
(<https://tr.pinterest.com/modernplacery>)

Oturma mobilyasının değişimi konut planlamasını, yaşam biçimini, toplumun değer yargılarını da etkileyen önemli bir husus olduğu düşünüldüğünde, insanların günlük yaşamda gereksinim duyduğu en önemli postürlerden biri olan oturma eyleminin gerçekleştirildiği bu mobilyalar kültürler, geleneklere, yaşam biçimlerine, cinsiyete, yaşa ve sosyal statüye göre farklılıklar gösterdiğini düşünebiliriz.

Bu süreçte, sandalye tasarım endüstrisinin ülkemizde irdelenmesi üzerine bir yaklaşımda bulunursak; Türk yaşam kültürünün değişime uğraması ile oturma mobilyası aynı zamanda yaşam kültürünün de farklılaşmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 8-9: Farklı Oturma Elemanları Tasarımı
(<https://archzine.fr/meubles/canape/comment-choisir-le-fauteuil-de-lecture-40-idees-en-photos/>), (<https://lemay.com/en/collective/origami-inspired-furniture-design>)

Görülmektedir ki, tarihsel ürün olan ve tarih içerisinde farklı kültürlerin etkileşimi ile sürekli değişim göstererek şekillenen sosyo-kültürel olaylar, birey faktörü ve yaşam biçimi ile yaşam biçiminin belirli bir mekân ve zaman kesitini yansıtan konut ve mobilya, özellikle de oturma mobilyası üzerinde belirleyici olmaya başlamıştır.

İnsanların günümüzde modern mobilyaları tercih ettikleri görülmektedir. Bunun sebepleri sağlamlık, kullanışlılık, az malzeme kullanımı ve ucuzluk önemli etkenlerdir.

Günümüzde mobilya çeşit ve fiyat yönünden de üretim çeşitlidir. Tasarım, doğru malzeme kullanımı, görsel etki fonksiyonellik rastlanan en önemli özelliktir. Söz edilen tüm bu değişim ve gelişmeler ışığında mekân da kullanılan tasarımlara bağlı olarak mekan anlayışları da değişim göstermeye başlamıştır. Bu değişim toplumsal psikolojiyi de etkilemiştir.

Bugün mekânlarda kullanılan tasarımların birey üzerindeki psikolojik etkileri, Tasarımlarda kullanılan renk, doku, malzeme çeşitliliği gibi etkenlere bağlı olarak farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 10: Farklı Renklerin Bir arada Kullanıldığı Oturma Elemanları Tasarımı (Tube Chair von Joe Colombo - Cappellini | Markanto)

Renk;

Renklerin psikolojik etkileri bilinen bir gerçek olmakla birlikte birçok farklı tasarım ve renkler ile her birey üzerinde farklı duygu ve düşüncelere sebep olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmalara göre; Mavi, yeşil ve tonlarının verimliliği arttırdığı, beyaz, sarı ve tonlarının iç aydınlığı kazandırabilecek, ruhu aydınlatabilecek renkler olduğu, kahverengi tonları toprağın rengi olup, sağlamlık güvenilirlik hissi vermenin yanında bunaltıcı bir etkisi de olması gibi pekçok rengin insan psikolojisi üzerine etkili olduğunu düşünebiliriz. Örneğin; birçok yeme içme mekanları oturma birimlerinin bulunduğu ortamları kahverengi ile döşeyerek hem güvenilir hissi verip hem de çabuk yiyip kalkmalarını sağlamak gibi birey üzerindeki etkilerinden söz edilebilir.

İnsanın ruhsal durumu ve dolayısıyla performansı açısından önemli olan renk, insan üzerinde pisişik ve fiziksel etkilerin oluşmasına neden olur.

İnsanlarda renk duygusunun oluşması için bir cisimden yansıyan ışığın yanısıra, gelen ışık karşısında normal çalışan bir göz ve beyinde kusursuz bir görme merkezi gerekir. Bu bağlamda renk şu üç sistemde incelenir:

- a) Psikolojik sistemde renk: Beynimizde uyanan bir duyumdur.
- b) Fizyolojik sistemde renk: Çeşitli ışık cinslerinin göz retinası üstündeki sinirler vasıtasıyla oluşturduğu fizyolojik bir olaylardır. Sinir sistemlerimizde renk mevcuttur.
- c) Fiziksel sistemde renk: “Işığın hangi dalga uzunluklarını hangi oranda bulundurduğuna dair, ölçülerle rakamlarla ifade edilebilen değerleridir. Göz bu dalga titreşimlerini renk sinirleri vasıtasıyla beyne gönderir ve renk görülür (Çağlarca, 1993). Kısaca, ışığın göze gelmesi fiziksel, bu ışınlar karşısında gözde meydana gelen işlemler fizyolojik, ışınların gözde algılanması olayı psikolojik bir olaydır.” (Duran Sağocak, 2005)

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Çevre ile insan arasındaki etkileşim ışık ve renk uyaranlarının oluşturduğu görsel algılarımıza dayanmaktadır. Işık frekansının belli bir oranda yoğunlaşması sonucunda oluşan renkler, düşük ya da yüksek titreşimli enerjileriyle insanın psikolojisine ve davranış şekillerine etki edebilmektedir. “Renklerin psikolojik etkileri, insanın zihinsel aktivitelerini, fiziksel performansını, psiko sosyal durumunu etkilemekte, insan-donanım-çevre sistemi içinde önemli bir rol üstlenmektedir.” (Duran Sağocak, 2005)

Renk, insanın fiziksel, zihinsel ve psikolojik özellikleri bağlamında önemli bir uyaran olarak, insan-nesne-çevre uyumuna katkı sağlamaktadır. Yaratıldığı psikolojik etkiler açısından, ürün tasarımı, mimarlık, grafik tasarım, makinelere ait gösterge ve kontroller, yazılım ergonomisi gibi farklı tasarım alanları kapsamında ele alınmış ve disiplinler arası bir araştırma zemini hazırlanmıştır. Ergonomik bir faktör olarak dikkat, uyarı, motivasyon, verimlilik, iletişim, yaratıcılık gibi noktalardaki rolüyle, kazaların önlenmesi, konfor ve hijyen duygusunun yaratılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal iletişim ortamlarının oluşturulmasına katkıları vurgulanmıştır.

Şekil 11: Farklı Dokuların Bir arada Kullanıldığı Oturma Elemanları Tasarımı
(<https://www.google.com.tr/url?sa=i&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiwgLCRn->)

Doku;

Doğadaki tüm dokular doğal dokulardır

1. Organik dokular (hücreye dayalı dokular; kelebek kanadı ya da yaprak dokusu gibi doğa elemanının öz yapısını yansıtır.)
2. Kimyasal dokular (atoma dayalı dokular)
3. Dinamik dokular (enerjiye, harekete dayalı dokular) nitelik ve etki olarak birbirlerine zıttırlar
4. Geometrik yapılu doku; bir geometrik elemandan hareket edilerek değişik işlemler yolu ile yaratılır. (doğada arı peteği, örümcek ağı gibi)

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

5. Kristal yapılı dokular; doğadaki kristalize yapılı elemanlarda bulunur.(kar, tuz,buz vs. minarelleri)

Dokunun işleve yönelik etkisiyle birlikte psikolojik etkisi de mevcuttur. Tasarımları gerçekleştirirken hem psikolojik etkiyi hem de işlevselliği düşünmek gerekmektedir.

Örneğin kumaş dokusu bireye ev ortamını çağrıştırdığı için sıcaklık hissi vermektedir. Dokunun vücut ile teması sayesinde kişinin ortamdaki motivasyonu şekillenir. Örnek olarak tasarımda kullanılan kadife kumaşın farklı bir tasarımda kullanılan sert keten bir kumaşa göre oluşturduğu algı farklıdır. Kişi bu doku farkı sayesinde farklı mekân algısına da sahip olur.

Başka bir doku örneği de günümüzdeki gibi eskitilmiş görünüme sahip malzemeleri de verebiliriz.

Malzeme;

Malzeme renk ve dokunun daha kapsamlı olarak tasarıma yansımalarının örneğidir. Malzeme, ürünü ayağı 'ya kaldıran en önemli unsurdur. Adeta ürüne hayat verir ve ürünün oluşturduğu somut şekil sayesinde bulunduğu mekana etki eder. Malzeme, rengini dokusunu, malzemenin ömrü, kullanıcın davranışı gibi birçok faktöre bağlı olarak etkili olabilir.

Açık ve kapalı alanlarda kullanılacak oturma birimlerinin işlevsellikten ötürü farklı kaplamalara sahip olmasının yanında bizlere hangi oturma biriminin hangi alanda var olması gerektiği hissini de yaşatır. Açık alanda ahşap kaplama oturma birimlerinin yanında sıcaklık hissini vermesi için demir sandalyeler ve üzerlerinde çıkabilir minderler ile hizmet verildiği görülebilir.

Mısırdan günümüze kadar en önemli obje olan sandalye, endüstri devrimiyle birlikte üretimin hızlanması ve gelen talepler doğrultusunda gelişmiş ve çeşitlenerek oluşturulan mekanlara anlam katmıştır.

Teknolojinin sağladığı kolaylıkla birlikte makine üretimi olan eşyalarda da form disiplini, zarafet ve uyum aranan özelliklerdir. Bununla beraber bireysel tasarımcılar sandalye tasarımlarında dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra sandalyenin psikolojik etkilerini de göz önünde bulundurduğumuz da oturma bireyin gün içerisinde de yaptığı en doğal eylemdir. Bu eylem sayesinde birey vücut enerjisini oturduğu üniteye aktarmaktadır. Aslında bu iletişim bile oturma elemanın ne kadar önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Malzeme doku strüktür gibi faktörler kişinin ergonomik yapısıyla bütünleşip sinerji oluşturmaktadır.

Bugün oluşturulan mekanlarda kullanılan mobilyalar arasında önemli bir yere sahip olan sandalye yeni tasarımlarla her geçen gün gelişmiş ve gelişmeye devam edecektir.

Oturma Biçimleri Ve Psikolojik Etkileri

Öğenin oturma yüzeyi yüksekliği, vücut ölçülerine göre ayarlanabilir olmalıdır. Bu ayarlama 42-50 cm arasında değişebilir. Böylece karın ve bacakların gerginliği ve kan dolaşımı bozuklukları önlenmiş olur. Oturma yüzeyi ile yazı yüzeyi arasında üst bacak ve ayaklar için uygun bir boşluk olmalıdır. Böylece bacakların zorlanmış konumları önlenmiş olur.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 12. Çizim DIM Design Institut GmbH-München

Oturma ögesinin arkılığı, sırtı kuvvetli bir biçimde desteklenmelidir. Bunu gerçekleştirebilmek için arkılığı taşıyan nesne (örn: yay ya da hidrolik sistem) gereğince sert ve dolayısıyla dayanılabilir (yaslanılabilir) olmalıdır. Böylece etkili bir destek sağlanarak vücudun üst kısmını taşımak ve dengelemek için gereken kas kasılmaları önlenmiş olur. Oturma yüzeyi (font) yaklaşık 40 cm eninde ve derinliğinde, düz ve kaygan olmayan, havalandırmayı sağlayan bir malzemeden, rahat olmalıdır. Ön kenarı belirgin bir biçimde yuvarlak olmalıdır. Böylece uzun süre “rahat” oturma sağlanabilir.

Oturma ögesinin “devrilme” ihtimali olmamalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için ögenin destek noktaları, tabanda birbirlerinden yeterli uzaklıkta olmalıdır. Eğer öge hareketli ise, 5 adet tekerlek kullanılmalıdır. Unutulmamalıdır ki hareketli strüktürlerde en iyi denge 5 noktada sağlanır. Böylece “güven” içinde oturulur.

Şekil 13. Çizim DIM Design Institut GmbH-München

Doğru bir oturma konumu için ayakların yere dayanması gerekir. Bu nedenle bir çok oturma ögesinde genellikle ayak desteği kullanılır. Bu desteğin yerden yüksekliği ve yere göre açısı ayarlanabilir olmalıdır. Ayak desteği derinliği 30-40 cm. ve kaygan olmayan bir malzeme olmalıdır. Böylece bacaklara gerekli “rahatlık” sağlanır.

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Şekil 14. Çizim DIM Design Institut GmbH-München

Çevre ergonomik yönden doğru tasarlanmış, masa oturma ögesi, ayak desteği, insan eylem ve gereksinimlerine göre çözümlenmiş ise onu kullanan insan artık kısıkaç içinde oturmuyordur. Düşmek üzere değildir, sıkıntı ve ağrı çekmiyordur ve kendini güvende hissediyordur. İnsan ölçeğinde bir çevre kurulmuş durumdadır.

Sonuç

18. Yüzyılda başlayan Endüstrileşmenin amacı insan gücünü azaltıp makine gücünden faydalanarak yeni yöntemlerle ürünleri ucuza mal etmek ve üretim hızını arttırmaktı. Endüstrileşmenin başlangıcından itibaren yaşanan sosyal değişimlerin sonucunda “orta sınıf” ya da “burjuva” olarak adlandırılan bir sınıf oluştu. Fabrikalarda yapılan üretim ve ürünler bu sınıfın ihtiyacına yönelikti. Tasarım kavramında ki değişikliklerde yine bu sınıfın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak başladı. Aynı dönemde aydınlar, sanatçılar ve mimarlar arasında bu yeni olgu ile ilgili tartışmalar sürmekteydi. Tartışmalar “süsleme” konusu etrafında sürerken “tasarım nasıl olmalı?” sorusu gündeme geldi. Önceleri endüstriyi dışlayan aydın ve sanatçılar sırasıyla, biyoloji ve doğaya, geleneksel tasarımlara ve el sanatlarına yöneldiler ve endüstriyel alanda bu fikir ve tasarımlardan yararlanılmaya başlandı.

Süreç içerisinde endüstri belli bir olgunluğa vardığında gündelik kullanımdaki ürünler ile mimari ve dekoratif sanatlardaki anlayış giderek değişmeye başladı. İnsanların eşyalara, binalara ve yakın çevrelerinde oluşan değişimlere bakış açıları değişti. Bu davranış tasarım sürecinde yepyeni stillerin ortaya çıkmasını ve giderek bu sürecin hızlanmasını sağladı. Yeni bakış açısı, yeni teknolojilerle birlikte modern diye nitelendirdiğimiz ve günümüzde etkilerini hala sürdüren çağdaş tasarım bilincinin temellendirilmesinde etkili oldu. “Tasarım” yeniden biçimlendirildi. Sanatçı, mimar ve mühendis kavramları netleşti. Fonksiyon, mimaride ve tasarımda yeniden tanımlanarak bilinçli bir biçimde ortaya kondu.

Bu yeni anlayış kendini sadeleşme olarak gösterip, eskinin gösterişli ve süslü tarzını etkileyip yerini alarak ürün bazında ciddi anlayış ve kavram değişikliğine yol açtı. Tasarım

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

kavramındaki değişikliklerle birlikte küreselleşmenin dünyada yarattığı değişiklikler ürünlerin pazarlanmasında ve tüketimin artmasında etkili bir rol oynamaya başladı. Sürekli ve hızlı bir değişkenlik, her alanda yaygınlaşan markalaşma, daha çok üretme ve daha çok satma isteği, birbirleriyle bağlantılı olarak bu hızlanmayı tetiklemeye başladı. Hızlı moda ve hızlı tüketim kavramlarının insanların hayatına girmesiyle 21. yüzyılda son noktaya ulaşıldı. Tüm bu gelişmelerin sonucunda sektörde yaşanan değişimlerden etkilenen konut mobilyasında endüstrileşme ile seri üretime geçilerek üretim-tüketim ilişkisini karşılamaya çalıştığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Duran Sağocak, M.,Ergonomik Tasarımda Renk, Trakya Univ J Sci, 6(1): 77-83, 2005
- Doğan, N., “İnsan ve Masa-Oturma Ögesi İlişkileri”, Dım Desing Institut GmbH-München, (1996)
- Kavut, İ., E., ve Yavuz, E., “İç Mimarlıkta Teknoloji Ve Kurgusal Mekân Mobilyası”, Gece Kitaplığı, 2018.
- Güven, Tülin, “Mobilya'da İşlev ve Gelişen Stiller”, Mobilya-Tekstil, İstanbul, Kış, (1999)
- Hauffe, Thomas, Design a Concise History, Laurence King Publishing, London, (1998), s: 153, 158
- F. Semerci Oğuz, “Endüstriyel Tasarımların Tüketim Kalıpları Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul- (2006).
- Fiell, C. & P. (2000) 70's Decorative Arts, Taschen, Köln
- Karıptaş, F., Yararel, B., Ünver B., “18. Ulusal Ergonomi Kongresi”,” Ergonominin Ofis Çalışanları Üzerindeki Fizyolojik ve Psikolojik Etkileri”, (2012)
- Papadakis,A. ve Steele, J. (1991) A Decade of Architectural Design, Academy Editions, Londra
- Under Creative Commons License: Attribution Non-Commercial No Derivatives
- Yılmaz N., 30 Aralık (2002) Pazartesi, “ Hürriyet, sanal dergi”, “Agora”.
- Devamı:<http://nalanyilmaz.blogspot.com/2002/12/20-yzylda-mobilya-tasarm2.html#ixzz1BI7RBVbM>
- İnternet Kaynakları;
- <http://www.kigem.com/renklerin-psikolojik-etkileri.html>
- <http://www.arkitera.com/haber/25344/soteria-berlin>
- <http://www.sanatsdersi.com/temel-sanat-egitimi/temel-tasarim-doku.html>
- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/inustd/article/viewFile/1027000063/1027000062>

SANDALYENİN ENDÜSTRİYEL BOYUTU VE İNSAN ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİSİ

---

http://www.ticaret.edu.tr/uploads/yayin/fen20_dosyalar/97-118.pdf

<http://designmuseum.org/design/memphis>

<http://www.droog.com/store/furniture/0/0/>

<http://www.designer.com/directory/cat/Furniture-Design/Books.html>

www.cappellini.it

<http://www.beinteriordecorator.com/interior-design-fritz-hansen-showroom-in-milan-by-stefano-tagliacarne/>